

קידושין כח

משה שווערד

1. פני יהושע על קידושין דף כז/ב

גמרא אשכחן סוטה דאיסורא ממונא מנ"ל. אע"ג דבסוף פרק שבועת העדות [דף ל"ו ע"ב] מסקינן דסוטה איסורא דאית ביה ממונא הוא ומש"ה בעי ר"מ תנאי כפול דאם שטית ואם לא שטית והיינו משום הפסד כתובה כפרש"י שם אפ"ה מקשה הכא שפיר מנ"ל דגלגול משום ממון הוא דלמא משום איסורא לחוד.

2. ריטב"א על קידושין דף כז/ב

אשכחן סוטה דאיסורא ממונא מנא ליה. פירוש דמסוטה ליכא למיגמר במה מצינו דממונא מאיסורא לא ילפינן. ומהדרינן דאתי בקל וחומר. פירוש ואע"ג דבמה מצינו לא ילפינן ממונא מאיסורא ילפינן מינה בקל וחומר:

3. תוספות מסכת קידושין דף כח עמוד א ד"ה ספק מנלן

ספק מנלן - פי' בקונטר' טענת שמא כגון שבועת השותפין והאריסין שחלקו דתנן בפרק הנשבעין (שבועות דף מה. ושם) חלקו האריסין והשותפין אינו יכול להשביעו וקתני נתחייב לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל אלמא ספק נמי מגלגלין וא"ת מאי בעי לן מנ"ל נילף ק"ו מסוטה שהיא ספק ומגלגלין עליה אף על גב דלא ניתנה ליתבע בעד אחד א"כ ילפינן ספק מספק וי"ל דלא דמי דהתם כל שבועות שלה ספק ולכך מגלגלין עליה ספק אבל ממון דעיקר שבועה ידידה אינו בטענת ספק אימא דלא מגלגלין עליה ספק.

4. מאירי על קידושין דף כח/א

ומה שפירשו כאן אשכחן ודאי ספק מנא לן פירושו אשכחן כשעקר השבועה באה על טענת ודאי שהסוטה כעין ודאי הוא שרגלים לדבר הואיל וקנא לה ונסתרה

5. ריטב"א על קידושין דף כח/א

הא דאמרין אשכחן ודאי שמא מנא לן. ליכא לפרושי אשכחן גלגול שהוא בטענת ודאי דהא סוטה דגמרינן מינה כל גלגול טענת שמא הם, ויש שפירשו אשכחן גלגול הבא על שבועה שעיקרה בטענת בריא אבל כשעיקר השבועה בטענת שמא מנא לן דמגלגלין עליה שבועה ממקום אחר, וכי תימא דסוטה עיקר תביעתה נמי בשמא דליכא עדי טומאה, מכל מקום כודאי חשיב לן שהרי רגלים לדבר כיון שקנא לה ונסתרה, ולא נהירא כלל דנהי דהאי סוטה שקנא לה ונסתרה משויא לה ספק קרוב לודאי מכל מקום לאו ודאי הוא שאם כן לא היו משביעין אותה והיכי קאמר אשכחן ודאי, וכמה פירושים נאמרו בזה:

אבל הנכון דהכי קאמרין דשפיר גמרינן מסוטה כל היכא דהוי דכותה דסוטה שאין עיקר השבועה חמור מגלגוליה שהרי היא שמא על שמא, דאע"ג דשמא דאיש זה קרוב לודאי יותר משמא דגלגול, מכל מקום תרוייהו שמא נינהו ושקולים נינהו, ודכוותה נמי מגלגלים בעלמא שמא על שמא או בריא על בריא דחד טכסיסא נינהו העיקר והגלגול, וכל שכן דמגלגלים בריא על שמא שהגלגול חמור יותר מן העיקר, ומשום דעיקר חידושא היינו בבריא על בריא או בריא על שמא דלאו דכוותה דסוטה ממש נקט תלמודא לישנא דאשכחן בריא, אבל הוא הדין דפשיטא ליה שמא על שמא וכל שכן הוא ולא איצטרכינן למימר, והרי הוא כאילו אמר דמאותם גלגולים שאינן כעין סוטה ממש שפיר ילפינן מסוטה בריא, בין בריא על בריא בין בריא על שמא שהרי דומין לסוטה שאין הגלגול קל מן העיקר, אבל שמא על בריא מנא לן דהא לא אתי בקל וחומר מסוטה דאילו סוטה אין הגלגול קל מן העיקר וזה הגלגול קל מן העיקר ודיו לבא מן הדין להיות כנדון:

ומהדרינן דהא ודאי לא אתי בקל וחומר אלא אתי בגזרה שוה שנאמרה שבועה בפנים בסוטה שהיא בבית המקדש ונאמרה שבועה בחוץ כלומר בממונא שהיא בבית דין חוץ לבית המקדש, מה שבועה האמורה בפנים עשה בה ספק כודאי שמגלגלים שבועה בטענת שמא כמו בטענת בריא אף שבועה האמורה בחוץ עשה בה גלגול הבא בספק כודאי ואם אינו ענין לשמא על שמא דהא מקל וחומר דסוטה גמרינן לה, וגזרה שוה לחדושי מלתא קא אתי תנהו ענין לשמא על בריא דמאי דלא גמרינן מקל וחומר אתיא גזרה שוה ואגמרן:

6. ריטב"א על קידושין דף כח/א

ומסתברא דהא דרב יהודה דקאמר עד היכן גלגול שבועה עד שיאמר לו שלא נמכרת לי בעבד עברי דלאו הלכתא למשיחא היא אלא לדריה, ושמע מינה שאדם מוכר עצמו בעבד עברי בזמן הזה אע"פ שאין יובל נוגה, אלא שאין לו דיני עבד עברי הכתובין בתורה כיון שאין היובל נוגה וכדכתיבנא לעיל בפירקין מדעת רבינו נר"ו, ומכאן נראה לי ראייה לדבריו:

7. חזו"א אה"ע סימן קלד

ז) מ"ו א' מלכא חמר מאן דלא יכיז כרגא משחטבד למאן דיכיז כרגא, ע"י ריטב"א שפי' דישראלים היו ואע"ג דאין ע"ע נוכח חלל בזמן שהיובל נוכח כדאמר קדושין ס"ט א' נכי דמדין ע"ע נא קני ל"י מ"מ קני ל"י למעשה ידיו קב"ג ולא מחויב ל"י מחויב רק גיעה דחרותה ונפ"ז יכול ישראל למכור עצמו לישראל חבירו למעשה ידיו בין לזמן בין לעולם ורבו יכול לכופו לכל מלאכה כדן ע"ע ואינו יכול לחזור בו וה"ה דאשה יכולה להמכר למעשה ידיו ותימא דהא חמרינן ב"מ י' א' דפועל יכול לחזור אף בחצי היום משום עבדי הם ולא עבדים לעבדים וכ"ש כשמוכר עצמו לכל מלאכה כעבד ולא מלינו בחורה רק דין ע"ע ועוד דחמרינן ב"מ י"ב ב' א' דאיתיה ב' שערות מאי בעי גבי ומאי קושי' חלל יכולה למכור עצמה למעשה ידיו וכן בגיטין ס"ה א' פריך חמה עבריה בזמן הזה מי חיבא ומאי קושי' נכי דאמה עבריה ליכא מ"מ יכולה להמכר לאמה ועיקר דברי הריטב"א אפשר שאינו חלל בקנין מלחמה דמסתבר דהא דנכרי קונה ישראל בחזקה כינוי כבדש מלחמה כדאמר גיטין ל"ח א' אין העבד יולד ביוצא וגם נוכח דין זה בזמן שאין כיוצא נוכח ולפיכך יכול הנכרי למכור את ישראל לישראל אחר ויש לו לישראל אחר אותו בקנין שכי' לו לנכרי בו אצל ישראל עצמו אינו נמכר לישראל חבירו דלא עדיף מכל פועל שיכול לחזור. ובש"ע בשם הרמ"ה כתב דשכחי

8. המקנה מסכת קידושין דף כח עמוד א

בגמרא ההוא שמותי משמתינן ליה וכו'. צריך להבין דמה בכך דהא מ"מ הוא תובע אותו ממון...

9. דבר יעקב מסכת קידושין דף כח עמוד א

ח] דא"ל הישבע לי שאין עבדי אתה ההוא שמותי משמתינן ליה - מקשים האחרונים [רע"א, המקנה, ברכ"ש סימן יז בשם הגר"ח] דדוקא מי שקורא לחבירו עבד מתוך זלזול [ובאמת אינו עבד], משמתינן ליה אבל כאן הוא תובעו שבאמת הוא עבדו.

הברכ"ש מתרץ בשם הגר"ח דכאן ליכא חיוב שבועה, כיון עיקר חיוב שבועה הוי כדי שנתבע יודה, והכא גם אם הנתבע יודה שהוא עבד אינו נאמן, דעבד הוי דבר שבערוה שבעינן שני עדים, וא"כ כשטוען עבדי אתה הוי סתם זלזול כיון שא"א לחייב הנתבע שבועה, ומש"ה משמתינן ליה.

10. מהר"ל חדושי אגדות על קידושין דף כח/א

הקורא לחבירו עבד יהא בנדוי. כי העבד הוא ארור שנאמר (בראשית ט') ארור כנען וגו' עבד למו, וארור בו נדוי (שבועות ל"ו) ומאחר שהוא קורא לחבירו כך הוא עצמו יהא בנדוי. והקורא לחבירו ממזר סופג ארבעים, כי הממזר יצירתו באיסור והיצירה הוא בארבעים יום, ומפני שקרא לחבירו ממזר והוא רוצה לפסול יצירתו של חבירו שהוא בארבעים יום סופגין אותו ארבעים, והמלקות עצמו נגד יצירת האדם שהוא בארבעים לייסר את היצירה שנבראת במ' יום שנמצא בו דבר שלא כהוגן, ולכן מייסרין אותו ארבעים כנגד היצירה לנקות היצירה ולזכותו:

11. דף על הדף מסכת קידושין דף כח עמוד א

בגמ': הקורא לחבירו כו' ממזר סופג את הארבעים. כתב בשו"ת ריב"ש (ס' צ') דמכאן יש להוכיח דמכות מרדות הם גם כן במספר ארבעים, דהא קורא לחבירו ממזר אינו לוקה מכות דאורייתא, אלא רק מדרבנן,

ואמרו בו שהוא סופג את הארבעים, אלא שבמכות דאורייתא הרי הוא חובט בו בכל כוחו, ומכות מרדות הם חלשות יותר. אמנם הפר"ח (באו"ח סי' תע"א) הביא מש"כ שאר ראשונים שמכת מרדות מכין אותו באומד. ולפ"ז יל"פ דדוקא הכא שכיון שקורא לחברו ממזר שאומר שחבירו עבר בלאו, משו"ה סופג הוא את הארבעים כדין עובר בלאו. ועיין תוס' רעק"א נזיר אות כ"ט.

12. ריטב"א על קידושין דף כח/א

רשע יורד עמו עד לחייו. מדה כנגד מדה דאיהו מאבד ממנו חיותו שהרשע אין הבריות מרחמין עליו, ואף זה אין בית דין נזקקין לו אלא מותר לו לירד לאומנותו ולהפסיד חיותו:

13. דבר יעקב מסכת קידושין דף כח עמוד א

יא] רשע יורד עמו לחייו - כתב הר"י הזקן מותר לו לצערו או ליטול אומנותו. ומבאר הר"י הזקן הואיל ומוציא עליו שם רע שהוא רשע, גורם שאנשים נמנעים מלסחור איתו ומפסיד פרנסתו, ולכן מדה כנגד מדה מותר לו לעשות לו כן להפסיד פרנסתו.

14. דבר יעקב מסכת קידושין דף כח עמוד א

יב] אי הכי היינו קרקע - בפשטות כוונת הגמ' שעבד עברי שגופו קנוי הוקש לקרקע, וכ"כ הגר"א [חו"מ סימן רכז - מח]. הר"ן כתב שאין הכוונה שעבד עברי הוקש לקרקע, אלא הכוונה כמו בקרקע שמהני גלגול שבועה אף על פי שאין נשבעין על הקרקעות, ה"נ בעבד למה ס"ד שלא יהיה עליו חיוב גלגול שבועה. התוס' [לעיל ז א] כתבו שבן חורין לא הוקש לקרקע, וחולקים על רש"י שסובר שהוקש לקרקע. ולפי רש"י י"ל דלכן גם עבד עברי הוקש לקרקע. ולפי תוס' צ"ל דנהי דבן חורין לא הוקש לקרקע, מ"מ עבד עברי למ"ד גופו קנוי ילפינן מעבד כנעני שהוקש לקרקע. וכ"כ הרש"ש ז.

15. ברכת אברהם

בגלגול שבועה, יש לחקור אם החיוב שבועה מגלגל חיוב אחר, או השבועה שנשבע היא המגלגלת, ר"ל אם אמרין דע"י שחל חיוב על דבר אחד חל חיוב שבועה על קרקע ג"כ, או דיסוד הדין הוא דכל מה דבעינן דינים ותנאים של מודה במקצת וסיהי' מטלטלין וכו' היינו לחייב להוציא עליו שם שמים, אבל היכי דנלא"ה נשבע, יש לכלול באותה שבועה כל תביעה אחרת, כי בלא"ה כבר הוציא ש"ש.

ויש להביא ראיה מהא דקי"ל (טוען פ"א הל' י"ג) מי שנתייבב שבועה אפילו היסת והתחיל המוצע לגלגל עליו דברים אחרים שלא טען אותם וראה הנתיב כך ואמר איני רוצה להשבע אלא הריני משלם הטענה הראשונה שנתחייבתי על כפירתה שבועה אין שומעין לו, אלא אומרים לנתיב או תן לו כל מה שמגלגל עליך מטענות הודאיות או

השבע והפטור עכ"ל. הרי זהדיא דגם אם לא נשבע יש לחייב שבועה, וצ"כ דכבר חל עליו חיוב חדש ע"י גלגול כמו נד' א' הנ"ל דהחיוב הראשון מגלגל חיוב השני.

16. ברכת אברהם

יש לחקור אם גלגול שנועה הוא זכות הבעל דבר
לחצוה שנועה, או שהוא מחיובי שנועה של
התורה, שכן דינו נאופן שחייב שנועה ויש עליו חציעות
אחרות דלו חייב להשנע גם על כל החציעות.

17. חדושי הרשב"א על מסכת קידושין דף כח/א

ש"מ מטבע נעשה חליפין. הקשו בתוס' והא אמרינן (ב"מ מד, א) מעות אינן קונות קנין גמור אלא למי שפרע. [1] ותי' ר"ת ז"ל דהכא בשפירש שיקנה כנעל או סודר הוא ונעשה חליפין. [2] ור"י ז"ל אומר דאפי' בסתם ובשנותן לו המטבע כדי להחזירו בסודר, וא"כ כבר גלה דעתו שרוצה שיקנה בסודר. [3] וריב"מ ז"ל פי' דלמ"ד מטבע נעשה חליפין היינו כשאמר מעות הללו בחפץ זה, ושניהם בעין אז נקנה החפץ על ידם, אבל כשא"ל חפץ זה בכך וכך מעות ובשעת נתינת המעות לא הזכיר החפץ, אז הם דמים ולא חליפין, והביא ראיה מהא דאמר רב הונא בפרק הזהב (שם מו, ב) מכור לי באלו קנה וחשיב ליה חליפין כדאיתא התם:

18. תוספות רא"ש על קידושין דף כח/א

ש"מ מטבע נעשה חליפין. ובמה יש להכיר אם נתנו בתורת חליפין או בתורת דמים רש"י פי' שנתנו בתורת סודר, ומתוך לשונו משמע דמיירי שפירש בתורת חליפין, ונראה דאפי' בסתם כיון שנתן לו המטבע כדי להחזיר כדרך שרגילים לעשות בקנין סודר א"כ ניכר בדעתו שרוצה שיהא בקנין סודר, ופי' הריב"מ כתבתי בפ' הזהב. וא"ת למ"ד פירי לא עבדי חליפין מ"ש מטבע שעושה חליפין דהא נעל דוקא כתיב דהיינו כלים ומטבע לאו כלי הוא אלא הוי כשאר דברים שאינם כלי שחשובים פירי, וכן בפ' הזהב דאמר במנא לאפוקי מדרב ששת דאמר פירי עבדי חליפין ביה לאפוקי מטבע אלמא מטבע לא חשיב כפירי ומאי טעמא, ואומר ר"ת דמטבע כעין כלי הוא שהוא ראוי לתלותו על צואר בתו או משום דראוי לשקול בו משקולת:

19. דבר יעקב מסכת קידושין דף כח עמוד א

יט' ה"ק כל הנישום דמים באחר כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפין - מלשון כל הנישום משמע גם קרקע, ומכאן הוכיחו הרמב"ן, הר"ן והריטב"א שגם קרקע נקנה בחליפין. אבל הרמב"ן מביא יש חולקים וסוברים שאין חליפין קונה קרקע.

=====

20. ריטב"א על קידושין דף כח/ב

והא דאמרינן הכא ופירי נמי עבדי חליפין כיצד החליף שור בפרה, לאו שור ופרה חיים נינהו אלא שור ופרה שחוטים דהשתא לא הו' דבר המתקיים והו' פירי, ונוסחאות יש דגרסינן החליף בשר שור בפרה או בשר חמור בשור, אי נמי לעולם שור וחמור חיים והא אתיא למאי דסליק אדעתין מעיקרא דמטבע ופירי עבדי חליפין וכל מידי עבדי חליפין וכיון דכן קרי לשור וחמור פירי ולא קפיד כיון שדינם שוה בחליפין, אבל למאי דקיימא לן דפירי לא עבדי חליפין ומתניתין כל הנישום בדמים קתני, שור וחמור חיים לאו פירי נינהו ולהכי עבדי חליפין, וזה נכון:

21. חדושי הרשב"א על מסכת קידושין דף כח/ב

יש דמים שהם כחליפין כיצד החליף דמי שור בפרה. פרש"י דהא קתני כל הנישום בתורת דמים ומחליף באחר נתחייב זה בחליפין. ויש מי שפירש דכי היכי דלכולי אוקמתא מתני' תרתי קא תני, להא אוקמתא נמי תרתי קתני, דברישא קתני כל הנישום דמים באחר דהיינו מטלטלין כיון שזכה זה נתחייב זה בחליפין, ויש דמים נמי שקונין כחליפי כלי כיצד. ואית דגרסי נמי ויש דמים בוי"ו, לומר דענין מוסף הוא, ומתני' תרתי קתני כדאמרן:

22. חדושי הרשב"א על מסכת קידושין דף כח/ב

ויש דמים שהן כחליפין כיצד החליף דמי שור בפרה. פ"י הרב אלפסי בהלכות כגון שמכר לו שור במנה ומשך זה את השור ונתחייב לו בדמיו, וא"ל לוקח פרה יש לי שאני נותן לך באותן דמים שיש לך אצלי, כיון דהא מלתא דלא שכיחא היא מעות כאלו קונין. ואיכא למידק מדגרסינן לקמן בפרק האיש מקדש (מז, א) המקדש במלוה אינה מקודשת כו', ושויין במכר שזה קנאו, ואקשינן ואי מלוה להוצאה ניתנה במה קנאו, אלמא לא מיקנו זביני במלוה ואפילו מעות מלוה בעינייהו, וכ"ש היכא דליתנהו בעינייהו כי הכא. ושמא הכא במחילת המלוה הוא קונה את הפרה, וכמו שפרש"י גבי בהנאת מלוה מקודשת (לעיל ו, ג), וכ"ש במחילת המלוה, דהא יהבה איהי פרוטה בהנאה זו לאדם אחר שיפייס את זה שימחול לה מלוה זו, דלא אמרו אינה מקודשת ובמכר לא קנה אלא בקונה בגופה של מלוה דהיא אינה בעולם:

23. דבר יעקב מסכת קידושין דף כח עמוד ב

ג] הכי קאמר יש דמים שהן כחליפין כיצד החליף דמי שור בפרה וכו' - תוס' [ב"מ מזו ב] מקשים איך קונה החפץ ע"י נתינת חוב, הרי כשם שמקדש במלוה אינה מקודשת, ה"נ הקונה במלוה אינו קונה.

א. תוס' תירצו שכאן קונה בהנאת מחילה מלוה. וכן תירצו הרבה ראשונים [הר"ן ב"מ והרא"ש] אצלנו סימן ה] והרשב"א. המהרש"א [כאן] מקשה למה נקטה המשנה דוגמא של מחליף דמי שור בפרה, ולא נקטה שקנה פרה בהנאת מחילת מלוה. ותירץ שבסתם הלואה אינו יכול לקנות פרה בהנאת מחילת מלוה, כיון שזה מידי דשכיח, ואז גזרו חכמים שאינו קונה בקנין כסף, אבל לקנות פרה בהנאת מחילת חוב מחמת מכירת שור הוי מילתא דלא שכיחא שלא גזרו רבנן, ונשאר דין תורה שקונה בקנין כסף. וכן מפרש הסמ"ע [סימן קצט - ה] את דברי השו"ע שם שמחלק בין חוב מחמת מכר לשאר חובות. ורע"א בגליון השו"ע מעיר שמתוס' [ב"מ סב: ד"ה הרי] נראה שלא ס"ל החילוק.

ב. הבית אהרן בב"מ כתב שלפי שיטת הרמב"ן [וכ"כ רש"י בב"מ בסוף דבריו] שמירי הכא שלפני משיכת השור, הסכימו ביניהם לתת הפרה במקום הדמים, וכאשר משך השור היה אדעתא שתמורתו יקנה הפרה, א"כ הפרה לא נקנתה במעות מלוה, דלא היה זמן של חלות חוב אלא מתחילה הפרה באה כתשלום עבור השור, ומתורץ קושית תוס'.

...
ה. הר"י הזקן [אצלנו] ומאירי ור"י מגאש [הובא בעצמ"י כח ב] מתרצים קושית התוס' איך קונה בדמי שור הרי הוי מלוה, דיש חילוק בין חוב מחמת הלואה שא"א לקנות בו לבין חוב של מכר, דרק חוב של הלואה להוצאה ניתנה [דרשאי לזה להוציא הכסף] ולא חוב של מכר, שאם יש לקונה כסף חייב לשלם החוב. וצ"ב דמ"מ הכסף הוי של קונה....

ב. צ"ב מה סברת הרמב"ם שלענין קידושין מקדש במלוה אינה מקודשת ולענין מכר הוי מכר. א. לפי הר"י הזקן אפשר לבאר דבמכר הכסף הוא תמורת החפץ [דנותן שווי החפץ תמורתו] ולכן איכא סברא ששווי החפץ ישמש בתור קנין [וה"ה במלוה שיש סברא כנ"ל] אבל בקידושי אשה אין הכסף תמורת האשה [דאין לאשה שווי] וליכא סברא שאשה נקנית בכסף אלא הוי גזה"כ שילפינן משדה ולכן בעינן כסף ממש....

24. ריטב"א על קידושין דף כח/ב

אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. וכן הדין בהקדש לעניים בזמן הזה, והאי כמסירתו דקאמר לאו מסירה ממש דאם כן דברים שאין נקנין במסירה להדיוט אי נמי קרקעות לא זכי בהו גבוה באמירה, והא ליתא שהאומר בית זה הקדש קנה כדאיתא בגמרא בפירושא דמתניתין, אלא מסירתו פירושו כהקנאתו כל חד וחד כהקנאה דיליה, ובשטרות הוי ככתיבה וכמסירה ובקרקעות כחזקה, הלכך האומר שטר זה וכל שעבודו יהא לעניים זכו לגמרי והוא דקאמר וכל שעבודו דנהי דהקנאה דהדיוט לא בעי אמירה דהדיוט בעי, מפי מורי רבינו נר"ו:

25. שערים מצויינים בהלכה

משנה אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט.
הטעם לזה כתב בפירוש הרא"ש למס'
נדרים (כט:): דחייב לקיים אמירתו כאילו נדר
דכתיב (תצא כג-כד) "מוצא שפתיך תשמור",
ולא מצי למיהדר ביה. והרשב"ם במס' ב"ב
(קלג:): הביא נמי קרא זה, ועוד קרא (בחקותי
כז-יד) "ואיש כי יקדיש ביתו קודש". ועי' בחתן
סופר (מקנה וקנינים מער' אמירתו לגבוה)
דמיתור לשון "קודש" משמע דכיון שהקדיש
חל ההקדש מיד, ועי"ש שהאריך לחלק בין
מש"כ הרשב"ם למש"כ הרא"ש. ובירושלמי
בפרקין (ה"ו) יליף לה מדכתיב (תהלים כד-א)
"לה' הארץ ומלואה וגו'". ועי' בחי' מהר"ם
שיק שהאריך לפרש הילפותא בזה.

ועי' בדרכי משה (יו"ד סי' רנח סק"ב) בשם
המרדכי, דאפי' בלא אמירה אם חושב בדעתו
חייב, שנאמר (ויקהל לה-כב) "כל נדיב לב",
ולא אמרו אמירתו לגבוה אלא שאז כופין אותו
לקיים, אבל במחשבה לחוד אין אנו יודעים

מחשבתו שנוכף אותו לכך, אבל ירא שמים
חייב אם חשב. אבל בשו"ת הרא"ש (כלל יג-א)
כתב, שאין חייב במחשבה דהוי דברים שבלב,
דרוקא גבי הקדש ממש חייב דכתיב "כל נדיב
לב", משא"כ בצדקה שהיא חולין צריך
להוציא בפיו. ועי' ברמ"א (שם סי"ג) דהעיקר
כמש"כ בדרכי משה. ועי' במאירי במס' חגיגה
(י). דאם הקדיש דבר במחשבה לא חל ההקדש
על החפץ לגבי מעילה, אלא הוי חיוב גברא
לקיים נדרו, דכתיב "כל נדיב לב". וכ"ה
ברמב"ם (מעשה"ק פי"ד הי"ב) גמר בלבו זו
עולה, או שהביא עולה חייב להביא שנא' "כל
נדיב לב", בנדיבות לב חייב להביא.

26. גליוני הש"ס מסכת קידושין דף כח עמוד ב

וע' פסקי ריקאנט"י סי' תע"ד דדן דאפי' מלוה ע"פ אשר לו ביד חבירו יחול עלי' הקדש כשיקדיש בפני
הלוה דכיון דמלוה נקנית במעמד שלשתן א"כ הקדש נמי הא הוי מעמד שלשתן דשכינה בכל מקום ...

27. ברכת אברהם

בענין אמירה לגבוה כמסירה להדיוט

א) אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. ומצאנו בירושלמי
דהטעם משום לה' הארץ ומלואה. ויש לחקור
בביאור כונת הירושלמי אם הפשט דע"ז יש קנין לגבוה
נגדר קנין חזק, או דהפשט דאין צורך בקנינים כיון
דכלא"ה לה' הארץ והוא נתן לנו, ועי' שמחזירים ממילא
שוב שייך לגבוה, ומאד המקנה לעולם שייך דיבור כמו
הפקר ומחילה, ורק מאד הקונה צריך מעשה קנין ולגבוה
אין צריך.

ד) וברשב"ם (בב"ב קל"ג ע"ב) מצאנו טעם אמירתו
לגבוה וכו' משום דכתיב מוצא שפתיך
תשמור. ול"כ צ"ל חל קנין, נהי דאיכא עליו זיווי לקיים אצל
אכתי לא מצאנו כזה שום טעם לחלות קנין.

(ה) ולכאורה נ"מ בין טעם הירושלמי וטעם הרשב"א*
לגבי ממון עניים, דאם נימא משום לה'
*רע"ב

הארץ הא אין זה שייך אלא להקדש דהוה רשות גבוה ולא
לעניים. אבל לפי"ד הרשב"א הא גם כזה איכא מלוא ודין
מוצא שפתיך תשמור.

(ז) עוד נ"מ נראה לענין אם מהני שאלה ע"ז או לא.
דלפי טעם הירושלמי הא מיד חל קנין ולא מהני
שאלה. אבל לרשב"ס הרי הכל מכח דין נדר וכשמתבטל
הנדר הרי אין חיוב ומלוא וצט"ל הקנין.
ובב"ב ק"כ ע"ב (וכן קי"ל ציו"ד רנ"ח ס"א) מוצא
דמהני שאלה, ולפ"ז נראה דמוכח צבצלי כדברי
הרשב"ס דהכל מדין נדר, ול"ע כדברי הפוסקים דלא ס"ל
דין אמירה לגבוה לגבי ממון עניים.

28. דבר יעקב מסכת קידושין דף כח עמוד ב

ט] אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט - מה המקור שאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט.
א. הירושלמי יליף מקרא שנא' לה' הארץ ומלוואה. ומבאר המאירי שכוונת הירושלמי כיון שכל הארץ שייכת
לגבוה קונה ההקדש בקנין חצר.

הקה"ח [סימן ר - א] מביא מחלוקת ראשונים האם הקדש קונה בקנין חצר. שיטת הרשב"ם ותוס' [ב"ב
עט א] שלא מצינו שהקדש יקנה בחצר, דחצר משום יד אתרבאי ולא מצינו יד להקדש. והרמב"ן פליג
וסובר שהקדש קונה בקנין חצר. וכתב הקה"י [סו"ס לא] שלפי ההסבר של המאירי בירושלמי מוכח
שהקדש קונה בחצר. ולפי מ"ד שאין חצר להקדש י"ל שכוונת הירושלמי כיון שהבעלים הקדישו
והסתלקו ממילא הוי הכל לה', והוי מסור לגבוה וא"צ קנין, וכע"ז כתב הגרש"ש [נדרים סימן כב ד"ה
אמנם]. ולפי ההסבר של המאירי קשה איך אפשר להקדיש קרקע, הרי א"א לקנות קרקע בקנין חצר, כמש"כ
הנה"מ [סימן רמא - ג] שא"א לקנות קרקע בקנין חצר. מיהו האו"ש [גירו' א - ו] מביא ראיה מתוס' [ב"ב פז.
ד"ה לך] נגד הנה"מ, וא"כ גם מאירי יכול לסבור שההקדש קונה קרקע בחצר...

האחרונים [קה"ח סימן ריב - ד] ומחנ"א [צדקה סימן ב] ורע"א בתשובה סימן קמד] מביאים מחלוקת ראשונים
שמביא הרי"ף [ב"ק לו ב] האם בצדקה יש דין אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט. הריטב"א והר"ן בסוגין כתבו
שיש בצדקה דין אמירתו לגבוה. וכ"כ הר"ן בנדר' כט. ול א. ותלוי בטעמים הנ"ל. לפי הטעם של הירושלמי הוי
דין בהקדש ולא בצדקה. ולפי הטעם של הרא"ש הוי דין גם בצדקה. ולפי הרשב"ם י"ל שבהקדש מצינו גזה"כ
ולא בצדקה.

מבואר בגמ' [ב"ב קכ ב] שלפי ב"ה שס"ל הקדש בטעות הוי הקדש, מהני שאלה בהקדש להתיר ההקדש.
ובשלמא לפי הרא"ש והרשב"ם שילפינן ממוצא שפתיך, מוכן שהוי כמו נדר שמהני שאלה להתיר הנדר, אבל
לפי המאירי שההקדש קונה בחצר קשה למה גרע מקנין חצר בהדיוט שא"א להתיר ע"י שאלה.
האבנ"מ [סימן א - ב] כתב שבן נח אף שאינו מצווה בבל יחל או במוצא שפתיך תשמור [שאינו בכלל פרשת
נדרים]. מ"מ איכא אצלו דין אמירתו לגבוה, וכוונתו שאמנם לא שייך בגוי דין הקדש מצד דין נדר מ"מ שייך
אצלו מצד דיני ממונות, שההתחייבות לגבוה היא כהתחייבות להדיוט. והקה"י [ע"ז סימן ב] מקשה מהרשב"ם
והרא"ש שמפרשים שדין אמירתו לגבוה נלמד ממוצא שפתיך תשמור, וגוי אינו בכלל דין מוצא שפתיך תשמור.
ולפי הירושלמי ניחא דגם אצל גוי שייך לה' הארץ ומלוואה.

ולפי מש"כ בביאור דברי הרא"ש י"ל שגם בגוי איכא אומדנא שכוונתו להקנות להקדש ללא קנין. והקה"י מתרץ שילפינו ממוצא שפתיך תשמור תרתי, שמצות עשה לקיים דבריו, ושאי אפשר לחזור בו משום שנתפס קנין או התחייבות כמו בהדיוט. ולגבי בן נח נהי שאינו בכלל פרשת נדרים וליכא אצלו מצוה לקיים דבריו, מ"מ הוא בכלל פרשת ממונות ואיכא אצלו דין זה שהאמירה עושה התחייבות או קנין כמו הדיוט, שדין זה אינו מצוה על הגברא אלא דין בממון הקדש שיש לו כח מיוחד שנקנה באמירה.

29. תוספות מסכת קידושין דף כט עמוד א ד"ה משכו במאתים

משכו במאתים ולא הספיק וכו' נותן מאתים מ"ט לא יהא כח הדיוט חמור מהקדש - וא"ת תיפוק ליה מטעם דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וכיון דמשכו במאתים אינו יכול לחזור בו [1] וי"ל כיון דבטעות היה כמו הכא שלא היה סבור שישתנה השער לא הוי כמסירה להדיוט וקשה דאמר בפרק יש נוחלין (ב"ב דף קלג:) גבי בנו של יוסף בן יועזר דאשכח מרגניתא אמרה ליה דביתהו זיל מוכרה לגזבר דהקדש ולא תשימא את דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט ואמאי הא שומא בטעות הוא אם יאמר לתתה פחותה משויה וי"ל בדבר שאין שומתו ידועה כגון מרגניתא גומר בדעתו אפי' תשווה יותר שהרי כמו כן מסופק שמא שוה פחות א"נ י"ל דהתם כששם אותה בפחות משוויה מתכווין לוותר להקדש א"כ שייך לומר אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אבל הכא לא נתכוין לוותר כלל כשמשכו במאתים שכך היה שוה באותה שעה ולא שייך אמירתו לגבוה כמסירה להדיוט.

30. דבר יעקב מסכת קידושין דף כט עמוד א

ב] תד"ה משכו וכו' וא"ת תיפוק ליה דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וכיון דמשכו במאתים אינו יכול לחזור בו - התוס' מקשים תיפוק ליה משום אמירתו לגבוה. הר"ן והמאירי מוסיפים דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אומרים לא רק במקדיש [כלומר נודר] אלא גם במוכר להקדש כדמוכח ביש נוחלין ממעשה דבנו של יוסף בן יועזר.

יש בראשונים עוד תירוצים על קושית תוס'.

א. הריטב"א מתרץ שמדאורייתא אומרים אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט רק במקדיש [כלומר נודר], ולא במוכר להקדש ואומר קציצת דמים דרך מקח וממכר, ורק מדרבנן [כיון שמיחזי לאמירה לגבוה] תיקנו שיהיה הקדש כדמוכח ביש נוחלין ממעשה דבנו של יוסף בן יועזר, וכי אמור רבנן היכא דליכא פסידא, אבל כאן שהחפץ הוול ואית ליה פסידא, לא החמירו חכמים.

...

ג. תוס' ר"י הזקן והמאירי בשם גאוני הראשונים תירצו שמיררי באופן שהקונה לא אמר שיתן מאתים להקדש, אלא שאל הגזבר בכמה ימכור, והגזבר ענה במאתים והקונה הלך ומשך. והתוס' שמקשים ס"ל שמיררי גם במקרה שהקונה אמר שיקנה במאתים, או מהני מחשבתו של הקונה כיון שהקדש חל במחשבה [עיין רש"י לקמן מא: ד"ה שכן] שהוי דברים שבלב כל אדם. וכך למד המהרי"ט שקושית התוס' אפי' משך בשתיקה.

...

ו. המאירי מתרץ דבאמת מצד המוכר איכא אמירתו לגבוה ומש"ה אינו יכול לחזור, אבל מצד הגזבר ליכא דין אמירתו לגבוה ויכול לחזור, ולכן נקט שאיכא קנין משיכה, ומש"ה גם הגזבר אינו יכול לחזור מהמקח.

31. דבר יעקב מסכת קידושין דף כט עמוד א

ב. המקנה מקשה למה בהקדש לא תיקנו שלא יקנה בכסף מחשש שמא יאמר להקדש נשרפו חיטיך בעליה. המהרי"ט [ד"ה והא] מתרץ שבהקדש מזדרז איניש טפי ומציל את ההקדש מהפסד וטרח ומציל מהשריפה.

הפותר יוסף מתרץ דהיכא שהדיוט קונה מהקדש אין חשש שההקדש יאמר נשרפו חיטיך, דזה חשש אצל אינשי דלא מעלי, והגזבר מסתמא ממנה אנשי דמעלי לעסוק בממון הקדש. והיכא דהקדש קונה מהדיוט, באמת סובר הרמב"ם [הובא להלן אות ח] שהקדש יכול לחזור בו.

המאירי כתב שבהקדש חכמים לא רצו לתקן. המגיה למאירי [אות יג] מבאר כוונתו דכיון שמפורש בתורה שהקדש קונה בכסף, לא רצו חכמים לתקן ולבטל דין התורה, וכעין מש"כ התוס' [ב"מ ע: ד"ה תשיך].